

АЛЕКСАНДАР Н. ИЛИЋ

Филолошки факултет Универзитета у Београду
aleksandar.ilic.996@gmail.com

МОТИВИСАЊЕ УЧЕНИКА ЗА ЧИТАЊЕ И АНАЛИЗУ ДРАМСКОГ ТЕКСТА

САЖЕТАК

Предмет овог рада тиче се методике наставе Српског језика и књижевности у средњошколском образовању, са посебним освртом на драмску књижевност. У раду наводе се и образлажу могућности мотивисања ученика за читање драмских текстова Марина Држића (Новеле од Станца и Дунда Мароја) који се, по наставном програму, обрађују у првом разреду средње школе. Детаљно се анализирају различити типови мотивисања: мотивисање одломком, мотивисање опрекама, мотивисање позоришним и филмским изведбама и мотивисање хумором. Полазећи од тога да свака делатност има своје циљеве, па тако и настава књижевности, детаљно се образлажу образовни, васпитни и функционални циљеви, али се наводе и нивои обраде тих текстова, као и исходи, који представљају елементе образовних стандарда који треба да дефинишу знања, вештине и способности ученика. Обрадом драмских текстова успешно се развијају читалачке навике, појачава се свесна активност ученика и подстиче интересовање за сценску уметност. Циљ рада је да прикаже проблемски и истраживачки приступ књижевном тексту у настави књижевности. У раду ће се јасно истаћи шта је задатак наставника, а шта ученика приликом обраде драмског текста, а посебна пажња биће посвећена васпитној улози наставе књижевности.

Кључне речи: методика, настава, књижевност, мотивација, ученик, драмска књижевност.

ВРСТЕ МОТИВИСАЊА УЧЕНИКА

Драма као трећи, најмлађи, књижевни род заузима најмање простора у средњошколском програму из области *Књижевности*. У реформисаном програму за први разред гимназије и средње школе нашле су се само три драме, две трагедије (Софоклеова *Антигона* и Шекспиров *Ромео и Јулија*) и једна комедија (дата је могућност избора између *Новеле од Сћанца* и *Дунга Мароја* Марина Држића).

„Наставна обрада драме исказује адекватну примену више стручних метода и истраживачких гледишта како са подручја књижевности, тако и са подручја сценских уметности“ (Вајић, 2013, р. 355). Драмско стваралаштво погодно је за остваривање ванпредметних корелација, као и за синкретизам различитих врста читања текста. Поред доживљајног и истраживачког, ученици се оспособљавају и за сценско читање, тако што ће након ваљане интерпретације текста, на крају часа, група надарених ученика читати текст по улогама. На тај начин ће се извршити двострука мотивација: за рад биће мотивисани ученици који су надарени за глуму, а њихово извођење мотивисаће оне који нису прочитали дело да га ипак прочитају. Такође, пожељно је и гледање позоришне представе, али тек након ваљане обраде текста, јер се може десити да извођење представе осиромаси утисак ученика, па уместо да га мотивише да дело прочита, оно има супротно дејство. Свој пуни смисао и вредност, своје уметничке, естетске и моралне ефекте драма остварује на сцени и због тога је неизбежно успоставити ту корелацију.

„Мотивисање и читање су неизоставне методичке радње приликом припремања ученика за тумачење књижевног дела“ (Stanković Šošo, 2017, р. 84). Професор Милија Николић у својој *Методологији наставе српског језика и књижевности* издваја неколико врста мотивација за читање и тумачење књижевног текста, од којих за тумачење *Дунга Мароја* можемо укључити следеће: мотивисање одломком, мотивисање опрекама и мотивисање позоришним и филмским изведбама (v. Nikolić, 2012). С обзиром на то да се *Дунго Мароје* жанровски сврстава у комедије, најважнија мотивација јесте мотивација хумором. Професорка Љиљана Бајић истиче да „хумор обезбеђује одређен степен будности, пријатности и смеха, помажући ученицима да непосредно и слободно износе своје доживљаје и запажања“ (Вајић, 2008, р. 41).

Мотивисање одломком јесте једно од најчешћих видова мотиви-

сања у настави књижевности. Одломак који наставник одабере мора бити репрезентативан, како би код ученика изазвао интересовање за дело у целости. Кључну улогу игра и наставниково изражајно читање, његова дикциона способност, тако да наставник мора имати широке компетенције, које ће испољити при тумачењу драмског текста. Одломак који би могао да заинтересује ученике и код њих пробуди жељу за читањем драме јесте одломак из пролога, јер аутор у њему даје краћи сиже догађаја и наглашава васпитну улогу дела.

Мотивисање опрекама подразумева да наставник из истог књижевног дела „прочита два одломка са опречно усмереним значењима.” (Stanković Šošo, 2017, p. 84). Ученици би се сигурно заинтересовали када би наставник прочитао две опречне сцене препознавања у драми *Дундо Мароје*. У другом чину отац и син неочекивано се срећу у Риму, старац тражи своје дукате, а син се претвара да га не познаје. Ученици ће тако уочити још једну веома битну одлику ренесансне комедије, а то је прерушавање и препознавање. Неспоразум је извор хумора, а додатно ће бити појачан у четвртном чину, када се отац буде претварао да не препознаје сина, након краће дуката.

ДУНДО МАРОЈЕ: Мештере! У колајни! У велушу! Гдје ми су ми дукаши, моје пети тисућ, манијого један? Злијем женами? Не одговараши? Дукаше ми моје, дукаше, рибаоге један! Дукаше ми! Бјежиш, не одговараши, псе један!

МАРО: Тко сте ви добри човјече? Шта хоћете?

ДУНДО МАРОЈЕ: Шта хоћете?

МАРО: Не познам вас, идите с бојом!

ДУНДО МАРОЈЕ: Ајме! Чини ми се не знаш!

МАРО: Да ли је овај луг?

ДУНДО МАРОЈЕ: Нећеш да ме познаш, рибаоге? Да чека! (Držić, 1996, p. 23)

...

ДУНДО МАРОЈЕ: Шта је брајо? Тко си ти? Ујознао се си, која пишаши?

МАРО: Како која пишам? Нијесам се ујознао!

ДУНДО МАРОЈЕ: Чиров си ти?

МАРО: Вражији сам кад је шако. Шта су те ствари?

ДУНДО МАРОЈЕ: Прикрсти се, млаче, ти нијеси сам. (Držić, 1996, p. 131)

Мотивисање позоришним и филмским изведбама представља вид мотивације у којој метода запажања и показивања има доминантну улогу, јер пуштање аудио-снимка има за циљ да ученицима дочара комплетан уметнички свет дела, не само са књижевне, већ и са сценске стране. Наставник мора бити пажљив при избору; требало би да пусти снимак представе која је добила најбоље критике и која је доживела највећи број извођења, па је тако заузела завидно место у нашој култури. Такво извођење *Дунда Мароја* јесте оно на сцени Југословенског драмског позоришта из 1949. године, у режији Бојана Ступице. Сцена из представе која би код ученика изазвала „ефекат групног смеха“ (Вајић, 2008, р. 43) јесте духовита сцена удварања Помета слушкињи Петруњели. У улози Помета и Петруњеле нашли су се великани српског глумишта - Мија Алексић и Мира Ступица. Ученици тако уочавају и одлике типизираних ликова слугу, које одликује довитљивост и духовитост. Симпатије би им изазвао лик Петруњеле, ведре девојке из које навиру слободне народне песме.

Мотивација хумором подстиче ученике да се слободније изражавају и да лакше износе своје утиске о ономе што је наставник прочитао. Хумор додатно појачава активност ученика и у наставку интерпретације текста. Сврсисходно би било читање Пометовог монолога из другог чина комедије:

*ПОМЕТ: Рече се: „ѿко је намуран није сам“ – сад ја ѿ мом Тудешку ѿзнам. Нуѿи шѿо је биѿи човјек и имаѿи јудицијо. Сједећи за ѿрѿезом с мојијем Тудешком, а ѿечено бијеху донијели – ѿјаѿи, у њему каѿун. Гледам али је ѿуска, али шѿо друѿо: онолико велика каѿуна моје очи ниѿда нијесу ѿрије видјеле. Исѿечен? Гледах али је исѿриѿан, али је исѿечен: имаше њеку хрусѿу на себи која ми очи заношаше, срце ми веселѿаше, айѿиѿиѿи ми оѿвораше. Око њѿа двије јарѿбице облахне, а сок иж њих роси. Пјаѿи урешаваху с сѿрана ѿеча виѿеља мяса од млијека, која ѿара да ѿвораше: „јеђ ме, јеђ ме“, и ѿловица задња од зечића, лардица около назадијевана, а ѿарофалићи неисѿучени накићена, која ѿара на ѿрѿези мирисом да сѿвараше весело, драѿо ѿролиѿје; а на крајијех од ѿлиѿиѿице уоколо накиѿили бијеху косовића, гразијех косовића, *turdus inter avibus*, који ѿараше да се уколико ухиѿили бијеху и да у верас ѿјујући ѿвораху: „Блажени, узмиѿе!“ И у ѿјезијех делиѿијех сѿојећи у конѿемѿацијони, бијех оѿиѿао *in estasis*. (Držić, 2018, р. 499)*

У овом монологу Помет духовито коментарише поступке других јунака и збивања око себе, преузимајући улогу интриганта. Изразити хедониста, слаткоречив и хвалисав, Помет настоји да изгради представу о себи као о ученом човеку, говори италијански језик, али неправилно. Комика се ту управо гради на језику, на неправилном изговору речи које долазе из италијанског језика.

Истраживачки задаци играју битну улогу при мотивацији ученика за читање драме. „Прворазредну улогу имају одређене врсте мотивација за читање, као што су искуствена, доживљајна, фантазијска, асоцијативна, емпатичка, хумористичка јер сваки од ових облика учениковог ангажовања омогућава да се он према делу односи на сараднички начин“ (Вајић, 2009). Наведени истраживачки задаци подстичу ученике на фантазијско размишљање и машту, али исто тако стварају емпатичан однос према јунацима, па на тај начин постају продуктивни.

Уочиште у прологу део у коме аутор објашњава где је пронашао тему за ово дело. Објасните како сте схватили ауторово упућивање читаоцу на крају пролога: „сав’те памети на комедију.“ Пажљиво пратите Пометове постојке у даљим оглоцима. Запитите како остали ликови реају на њих. Образложите осећања других јунака када схвате да их је Помет надмудрио. Запитите како Помет говори италијански језик. Шта нам то говори о његовом лику? Размислите какву улогу речи крије његово име. Образложите шта је комично у сценама сусрета оца и сина у Риму. Сремити се да говорите о поручама комедије.

НАСТАВНИ ЦИЉЕВИ И ИСХОДИ ПРИ ОБРАДИ НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ

Образовни циљеви: Оспособљавање ученика за тумачење драмског текста. Аналитичко - синтетичко увођење у вредносне чиниоце комедије. Темељно радити на откривању и препознавању мотива из италијанске традиције, као и из народне. Анализирати драмску структуру и композицију *Новеле од Сћанца*. Издвајање и детаљно анализирање ликова у фарси. Тумачити функцију комике у делу. Упутити ученике да схвате улогу карневала у структури текста. Проучити поруке које се повезују са Станчевом судбином. Развијање

интересовања код ученика за културно и драмско наслеђе.

Васпитни циљеви: Неговање моралних вредности код ученика. Развијање свести о значају контроле шале. Истицати да се не треба играти са туђим осећањима. Побудити у ученичкој свести да обесно понашање мора бити одбачено и осуђено. Афирмисање племенитих и часних људских поступака. Развијати способност саосећања са судбинама јунака и других људи.

Функционални циљеви: Развијање смисла за откривање битних детаља. Подстицати ученике да самостално закључују, да се слободно изражавају. Подстицати и читалачку радозналост и машту. Развијање способности за критички приступ књижевном делу. Радити на јачању моћи запажања, упоређивања и закључивања. Снажити интересовање код ученика за читање и других драмских текстова, као и за одласке у позориште.

Очекивани исходи на крају часа:

На крају часа ученик ће бити у стању да:

- тумачи књижевно дело са разумевањем његових жанровских карактеристика и књижевно-историјског контекста;
- поткрепљује примерима основне одлике ренесансне драме;
- анализира одлике фарсе и вреднује поруке у односу на властито читалачко искуство;
- образложи на примерима важност свеукупног културног заокрета који се догодио у епохи хуманизма и ренесансе.¹

НАСТАВНА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА ФАРСЕ НОВЕЛА ОД СТАНЦА МАРИНА ДРЖИЋА

Уводни део часа:

Наставник започиње разговор о утисцима које је драма оставила на ученике.

Како вам се свидела драма? Зашто? Чиме вам је посебно привукла пажњу? Које су ситуације биле најзанимљивије? Који је лик освојио ваше симпатије? Зашто?

Очекује се да ће ученици рећи да их је драма насмејала, да им је

¹ Наведени исходи преузети су из наставног плана и програма Завода за унапређење квалитета, а потом су проширени и допуњени.

пажњу привукла због неочекиваног краја. Личност која ће освојити симпатије ученика је Станац, због своје искрености и наивности, али исто тако и Циво Пешица због своје лукавости и довитљивости.

Дело захтева уже локализовање, па наставник монолошким методом укратко представља садржај почетка фарсе. Радња се одиграва у Дубровнику у време карневалских дана. Први приказ даје слику два дубровачка младића властелинског порекла, жељних ноћних авантура који се састају у једној мрачној улици. То су Влахо и Михо. Влахо прича како је испред врата једне своје пријатељице растерао групу обесних младића, а Михо вели како је побегао кроз прозор куће, јер родитељи рано затварају капију. Ова слика треба да представи распусни живот дубровачке властеле. Долази и трећи младић, Циво, који предлаже да изведу „новелу“ (шалу) са херцеговачким сељаком Станцем.

Главни део часа:

Који су разлози приморали Станца да заноћи поред фонтане? Како се он осећа у трагској средини? Образложите разлоге његове нелагодности.

Станац је дошао у Дубровник да прода јаре, сир и масло; нико није хтео да га прими на ноћење, па је морао преноћити крај фонтане. Станац осећа непријатност и нелагодност, али је веома опрезан јер зна да се налази у непријатељској средини.

Како се Циво представља Станцу? Покушајте да уочите народне изреке које су стилизовањем укључене у његов говор. Због чега их он користи? Шта на основу тога можете да закључите о карактеру Цива Пешице? Како се Станац понаша у овом дијалогу? Да ли је он глуп? Шта га задивљује код Цива?

Циво себе представља као богатог трговца који је пореклом из Гацка. Показује му се као неко ко је искрен, љубазан, непосредан. Циво је врло досетљив, преобучен је у сељака и добро познаје језик, фразеологију и природу херцеговачког сељака. У намери да исмеје Станца наступа доста убедљиво и користи се народним изрекама својственим за фолклорни крај из кога Станац потиче, не би ли придобио његово поверење:

„Ходи, при води стугени шер нам коло води!

– ако будеш пиши, ноћас разум сече ким ћеш славан биши!” (Držić,

2018, р. 486)

*„Пијем винце без водице;
вода ми је бистра мила,
иди ми љуби мије лице*

кад је од руже венчац свила.“ (Držić, 2018, р. 487)

Џиво причу о себи гради лажима и измишљотинама, те се тако показује обесним и досетљивим. Станац није глуп, све време је на опрезу, али он долази из фолклорне средине која не познаје карневал. Џиво говори како су га виле, када је дошао из Гацка, подмладиле у ноћи на Ивањдан. Тада задобија Станчево поверење, зато што Станац долази из средине у којој се верује у таква чуда.

Наставник предочава ученицима како је изгледао Дубровник током карневала. Традиција карневала у Дубровнику била је изузетно специфична. Још у четрнаестом веку јавља се забрана певања ласцивних песама, што указује на то да је већ тада постојала традиција маскирања и прерушавања. „У време карневалске свечаности Дубровчане су увесељавали шаролико маскирани музичари и певачи који су крећући се градским улицама забављали окупљене пролазнике и посматраче на балконима. Посебно задовољство доносиле су позоришне представе које су приређивале аматерске глумачке дружине“ (Marjanović, 2005, р. 112). Укидала се сва хијерархија, подразумевала се слобода у општењу и говору. Тада настају песме које су изводили искључиво младићи прерушени у Циганке или у странце.

*Образложише разлог Станчеве спремној да поверује у моћност
подмлађивања. Шта је комично у његовом призивању вила? Оишишише
како виле излегају (Stanković Šošo, 2018, р. 158).*

Станац, очаран и задивљен Џивовом причом о подмлађивању, поверава му своју тајну да има младу жену и да би волео да га виле подмладе, јер нема ништа боље него бити вечно млад. Џиво организује машкаре, а оне га задиркују и ругају му се што је стар. Једна би га претворила у магарца, друга у птицу, трећа у буву, четврта у паклену напаст. Станац се брани од свега тога, он само жели да буде младић. То је тренутак када комика достиже свој највећи степен.

„(Овди СТАНЦА омрче и свежу му руке и браду му острижу јоворећи.)

*Да би се погладио и да би многа лија
драја и млад Миони био; и пођ да си честиви!“* (Džić, 2018, p. 490)

Виле везују Станца, острижу му браду, мажу га машћу, а за то време младићи му односе јаре, сир и масло, остављајући му новац у висини вредности робе. Виле имају своја имена, а то су имена жена сумњивог морала из Дубровника. Станац схвата да је био жртва преваре.

Завршни део часа:

Чему нас је научила ова фарса? Да ли је оваква шала примерена? Објасните зашто Станац није само материјално покраден. Шта му је то многа важније украдено?

Ова фарса говори о жељи човека да поново оживи младост, која је прерано замрла или је јунак није ни проживео. Станац није само материјално покраден, њему је украдено нешто много вредније и значајније, а то је сан о вечности младости и лепоте. „Станца је сломио људски тренутак, у коме се у трену развијао кратки сан о младости“ (Војовић, 2015, p. 156). Оваква шала није примерена, јер није лепо играти се туђим емоцијама, жељама, осећањима и сновима. Лепо је нашалити се, али шала мора бити безазлена и не сме да остави последице на њеног актера (Вајић, 2008).

Наставник прави синтезу, води ученике ка порукама овог Држићевог комада: *Држић се овом фарсом руја херцеговачком сељаку, јер је недовољно образован и нејросвећен, али истио тако оштрој кријици погврјава и раскалашни и расјусни животи дубровачке властеле и младежи. У слици Станац – Циво приказано је како трагски човек прима сељака. Овим делом Држић се открива као велики мајстор хумора.*

ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ

Сваки крај часа требало би да буде посвећен читању драмског текста, који је предмет обраде, по улогама. Излази надарена група ученика, наставник им препушта вођење тог дела часа, „да у стваралачкој уобразиљи оживљавају сценски простор и драмске ликове, светлосне и звучне ефекте, као и остале битније сценске садржаје у драми“ (Вајић, 2004, p. 195).

Није пожељно изводити ученике да читају драмски текст по улогама на почетку часа, јер се може десити да се читање одужи, и да наставник не стигне да заврши интерпретацију текста до краја часа. Према професору Драгутину Росандићу, методичару загребачке школе, час интерпретације књижевног текста најуспешније остварује циљеве наставе књижевности који се односе на рецепцијске, интерпретативно - аналитичке способности, на изграђивање књижевног укуса и на сензибилност (Rosandić, 2005). То значи да у фокусу часа обраде књижевног дела мора бити интерпретација самог текста, а остали елементи имају споредну улогу. Водећи се методама професорке Љиљане Бајић, у овом раду указали смо на ваљану интерпретацију драмских жанрова, који у настави књижевности често бивају најслабије интерпретирани.

ЛИТЕРАТУРА:

- Bajić, Lj. (2004). *Odabrane nastavne interpretacije*. Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.
- Bajić, Lj. (2008). *Proučavanje humorističke proze u nastavi*. Zavod za udžbenike.
- Bajić, Lj. (2009). Čitalac i tekst u savremenoj nastavi književnosti. U Lj. Bajić i M. Pavlović (ur.), *Savremeno izučavanje srpskog jezika i književnosti i slovenskih jezika kao maternjih, inoslovenskih i stranih*. Savez slavističkih društava Srbije, 2009.
- Bajić, Lj. (2013). Čitanje drame. *Književnost i jezik*, LX(3-4).
- Bojović, Z. (2015). *Istorija dubrovačke književnosti*. Srpska književna zadruga.
- Držić, M. (1996). *Dundo Maroje*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Držić, M. (2018). Novela od Stanca. U N. Stanković Šošo, B. Suvajdžić i S. Petaković, *Čitanka za prvi razred gimnazija i srednjih stručnih škola*. Novi Logos.
- Marjanović, P. (2005). *Mala istorija srpskog pozorišta (XIII – XXI vek)*. Pozorišni muzej Vojvodine.
- Nikolić, M. (2012). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Zavod za udžbenike.
- Rosandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja*. Školska knjiga.
- Stanković Šošo, N. (2017). *Književno delo Branislava Nušića u nastavi*. Neobjavljena doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu.

MOTIVATING STUDENTS TO READ AND ANALYZE A DRAMATIC TEXT

ABSTRACT

The subject of this paper concerns the methodology of teaching Serbian language and literature in secondary education with special emphasis on dramatic literature. The paper states and explains the possibilities of motivating students to read dramatic texts by Marin Držić (Novel by Stance and Uncle Maroja), which, according to the curriculum, are processed in the first grade of high school. Different types of motivation are analyzed in detail: motivation by passage, motivation by opposition, motivation by theater and film performances, and motivation by humor. Starting from the fact that each activity has its own goals, including the teaching of literature, educational, educational and functional goals are explained in detail, but the levels of processing of these texts are stated, as well as outcomes, which are elements of educational standards that should define knowledge, skills and abilities of students. By processing dramatic texts, reading habits are successfully developed, students' conscious activity is strengthened and interest in performing arts is encouraged. The aim of this paper is to present a problem - based and research approach to literary text in the teaching of literature. The paper will clearly point out what is the task of the teacher and what is the task of the student during the processing of the dramatic text, and special attention will be paid to the educational role of teaching literature.

Keywords: methodology, teaching, literature, motivation, student